

Espediente, z.s.

VČASNÁ DETEKCE OHROŽENÉHO DÍTĚTE VE ŠKOLNÍ TŘÍDĚ

Tento kurz je realizován v rámci projektu

METODA MULTIDISCIPLINÁRNÍ PRÁCE S DÍTĚTEM

VE ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ S PŘESAHEM DO RODINY,

reg. č. CZ.03.2.X/0.0/0.0/17_076/0011461

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Tento projekt je spolufinancován z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu ČR.

Obsah kurzu

1. OHROŽENÉ DĚTI – PROJEVY, VČASNÁ DETEKCE - ZDROJE
2. Rizikové chování – projevy, Včasná detekce – zdroje
3. Teoretické zakotvení – možné příčiny
4. Techniky v kazuistikách
5. Spolupráce OSPOD, rodiny a školy

OHROŽENÉ DĚTI

PROJEVY – VČASNÁ DETEKCE - ZDROJE

Záměr

„Z analýzy jsme zjistili, že více než osm procent dětí je umísťováno do ústavů ze sociálních důvodů, a to je ze zákona nepřípustné. Musíme navázat úzkou spoluprací s MPSV, abychom projednali v rámci zlepšování péče o ohrožené děti také činnost orgánu pro sociálně právní ochranu dětí.“

(náměstek pro řízení sekce vzdělávání Václav Pícl. MŠMT pracuje na zlepšení péče o ohrožené děti, MŠMT ČR (msmt.Cz))

Obsah kurzu v kostce

- **Jak porozumět signálům**, které dítě záměrně nebo nezáměrně vysílá?
- Jak **vhodně postupovat**?
- **Jak přistupovat** k ohroženému dítěti v kontextu školského prostředí?

Pár otázek na úvod

- 1, Jaké otázky, slova, termíny se mi vynořují s tématem „**ohrožené dítě**“?
- 2, Jaké **situace ohrožení dítěte** mě napadají?
 - Co může být pro žáka **ohrožením ve škole**?
 - Co může být pro dítě **ohrožením doma**?
 - Co může být pro dítě ohrožením pro dítě **mimo domov i školu**?
- 3, **Proč** bych se **zrovna já** měl/a zabývat ohroženým dítětem – žákem?

Učitel

- jako první pozoruje změny v chování dítěte, které mohou ukazovat
- na závažné problémy ve fungování rodiny.
- může jako první vnímat ohrožení
- vyplývající z pozice dítěte ve třídě.
- nejčastěji také zpozoruje první signály sebedestruktivního chování dítěte.

Sociálně-právní ochrana dětí (SPOD)

- vyplývá ze zákona 359/1999 sb. o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších právních předpisů.
- **spod se rozumí zejména:**
 - ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu;
 - ochrana oprávněných zájmů dítěte;
 - působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.

SPOD ze zaměřuje zejména na děti:

- jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti;
- které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřením dítěte do její výchovy;
- které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, žijí se prostitutkami, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o dítě mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití;
- které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte;
- které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami.

Nejčastější situace ohrožení dítěte – v rodině

1. Předrozvodová a rozvodová situace v rodině
2. Dítě jako svědek domácího násilí
3. Dítě jako člen rodiny se závislým členem
4. Dítě jako objekt CAN - týrání, zneužívání, zanedbávání
5. Dítě žijící v ohrožujícím prostředí (sociokulturně znevýhodněné prostředí)

Rodiče a výchova

Sociokulturně znevýhodněné prostředí

- oba rodiče dítěte jsou ještě adolescenty
 - pokud matka porodí do svých dvaceti let tři děti
 - nízké vzdělání matky, případně obou rodičů
 - psychické onemocnění, chronické onemocnění nebo postižení rodiče znemožňující schopnost pečovat o dítě
 - nedostatečná sociální integrace rodičů (jazyková bariéra, chybějící zázemí, nedostatečná podpora rodiny...)
 - nedostatečné zabezpečení výživy, ošacení, nevyhovující bytové podmínky
 - rizikové chování (alkoholismus, prostituce, závislosti, dn, nl, gambling aj.)
 - odůvodněné a potvrzené vyšetřování orgánů zabezpečujících ochranu práv a zájmů dítěte.
- pokud rodina vykazuje nejméně tři znaky z výše uvedených, lze potom hovořit o sociokulturně znevýhodněném prostředí

Syndrom CAN

- symptomy: zanedbávání až opuštění, tělesné týrání, psychické týrání, pohlavní zneužívání (kontaktní nebo nekontaktní), zneužívání ke kriminální činnosti
- viditelné příznaky: hlad, toulání, ne-režim, modřiny a jiná zranění, špatná hygiena, neobvyklé projevy chování, nepřiměřené sexuální chování, agresivní chování, problémy v oblasti emocí
- známky syndromu can: zvýšené úlekové reakce, úzkostné stavy, projevy agresivity, depresivita, sebedestrukční chování, změny v chování a ve školním prospěchu, odmítání tv, strach z návratu domů - toulání

Zjištění:

- **pozorování dítěte** : změny v chování, ve školním výkonu, odchylky pozornosti, zasnění, zamlklost, šaškování, agresivita, plačtivost, labilita, rezignace, vyhýbání se
- **rozhovor s dítětem**
- **analýza prací**
- **sledování změn ve školní výkonnosti** (např. při střídání rodičovské péče)
- **kontakt, případně potíže s rodiči**

Základní okruhy vyhodnocení ohrožení dítěte

Konkretizace zkoumaných oblastí

Vývojové potřeby dítěte Sociální, emocionální, fyzický stav dítěte	Kapacita rodičů pečovat o dítě	Širší rodina a prostředí
<ul style="list-style-type: none"> • zdraví • vzdělání • emocionální vývoj • chování v soukromí • identita • vztahy v rodině • další sociální kontakty • chování na veřejnosti • schopnost postarat se o sebe 	<ul style="list-style-type: none"> • základní péče • zajištění bezpečnosti • citová vřelost • schopnost dávat dítěti vhodné podněty v přiměřeném množství, intenzitě a kvalitě • stanovení limitů, • schopnost důslednosti a kontroly • stabilita • předvídatelnost • jednoznačnost 	<ul style="list-style-type: none"> • rodinná historie a celkové fungování rodiny • širší rodina a vzájemné vztahy • bydlení • zaměstnanost • příjmy rodiny • soc. integrace rodiny • využití zdrojů společnosti

Zanedbávání péče o dítě

- zanedbávání dítěte se projevuje nedostatečnou péčí rodičů,
- často generačně opakovanou. obvykle jsou rozlišovány čtyři typy zanedbávání:
 1. fyzické,
 2. výchovné
 3. emoční
 4. zdravotní
- v rodině se často vyskytují společně.
- jejich rozlišení však může přispět k volbě správné intervence na podporu dítěte.

Konkrétní příklady zanedbávání

- zanedbávání výživy
- zanedbávání ošacení
- bezdomovectví
- zanedbávání zdravotní péče
- zanedbávání vzdělávání
- neadekvátní dohled
- zanedbání ochrany dítěte před nebezpečím z okolního prostředí (doma i mimo domov, DN, NL)
- zanedbávání emoční (neadekvátní podpora a přijetí dítěte)

Mnohoproblémová rodina

- je ohroženo její sociální fungování a plnění společenských rolí
- nezabezpečuje svým členům základní životní potřeby
- je v různé míře závislá na vnější kontrole
- různým způsobem ohrožuje bezpečí a zdravý vývoj členů rodiny, zejména dětí

Postup ve škole:

- pozorování (FACH)
- rozhovor s dítětem
- kontakt s rodičem
- v případě podezření na CAN, dn – kontaktovat OSPOD, oznamovací povinnost
- záškoláctví – kontakt s rodiči, zz, oznámení OSPOD dle metodického pokynu
- vnitřní spolupráce

Nejčastější situace ohrožení dítěte

- **mimo rodinu:**
 - objekt násilí ve vrstevnické skupině (zájmový kroužek)
 - objekt zneužívání dospělými osobami – autoritami
 - zapojení dítěte v extremistické skupině či závadové partě
 - využívání dítěte v trestné činnosti (krádeže, pornografie, kuplířství)

Zjištění a postup

- sdělení ze strany dítěte, příp. vrstevníků, rodičů, příp. informace „ z ulice“
- kontaktovat rodiče/ OSPOD (každý má právo upozornit rodiče, případně OSPOD) policie
- případová konference
- komise OSPOD

Ohrožení dítěte ve škole

- záškoláctví
- šikana
- školní neúspěšnost (zanedbávání školních povinností)
- zneužívání ze strany dospělých
- ohrožující žák: vrstevníky, dospělé, majetek / forma přímá x nepřímá / kyberšikana

Zjištění: pozorování, dokumentace, sociometrie, rozhovor,

Postup: dle školního řádku, metodického postupu; kázeňská opatření, spolupráce s rodiči, výchovná komise, spolupráce s PPP, SVP, OSPOD, Policií

Ohrožení dítěte - sebeohrožení

- **osobní :**
 - závislost,
 - sebepoškozování, sebevražedné pokusy
 - deprese
- **zjištění:** pozorování změny nálad, vyhýbání se, rezignace,
- **postup:** kontaktování rodiče (zz), OSPOD, lékaře

Zásady přístupu pedagogů

- základní znalost rodinného zázemí žáka (okolnosti které mohou mít vliv na školní úspěšnost žáka)
- základní znalost o zdravotním stavu žáka
- pozornost vlastní intuici (něco je divně, jinak než vždycky) + ověřit
- pozorování spouštěčů a chování žáků, kteří „vytáčí“
- komunikace s vyučujícími a nastavení kritérií pozorování (např. fach: funkční analýza chování) v hodinách, o přestávkách, při kontaktu s rodiči aj.

Povinnost školy

1. fáze: pozorování a součinnost uvnitř školy

neobvyklé projevy v chování žáka

absence

zhoršení prospěchu

častější zdravotní problémy

změny chování vůči spolužákům

změny ve vzhledu

poškozené nebo chybějící věci

nedostatečná hygiena a stravování

2. fáze: oznámení o podezření:

- oznamovací povinnost (359/1999sb. o spod) orgánu spod (obce s rozšířenou působností) podle místa trvalého bydliště dítěte

3. fáze: součinnost

Dokumentace - šikana

- pro vlastní školní šetření i pro oznámení věci je nutné vést přesnou dokumentaci, ze které bude vyplývat, co přesně se stalo a co se škole podařilo zjistit.
- dokumentace bude v zásadě obsahovat odpovědi na otázky:
- kdo je iniciátorem, svědkem, obětí;
- co přesně se stalo;
- kdy se to stalo a
- kde přesně.
- důležité je rovněž proč se to stalo a
- jak, tedy jaký měla šikana přesný průběh.
- z dokumentace by proto mělo být zřejmé, co je podloženo nějakým důkazem (svědectvím, věcným důkazem – bylo něco rozbito) a co jen vyplynulo z věci nebo říká pouze oběť, ale není jinak doloženo.

Povinnost oznamovat některé skutečnosti zákonným zástupcům dětí

- dojde-li k šikaně v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností anebo při poskytování školských služeb, má škola povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci žáka nebo zákyně, a to jak v případě, kdy tito byli obětí, tak i v případě, kdy šikanu iniciovali.
- tato povinnost vyplývá ze školského zákona (§ 21, odst. 2 zákona č. 561/2004 sb., ve znění pozdějších předpisů).
- skutečnost, že dítě někoho šikanovalo, nebo bylo šikanováno lze vždy chápat jako významnou skutečnost, která v průběhu vzdělávání dítěte nastala.
- současně má zákonný zástupce právo na poradenskou pomoc školy v této oblasti (stejné ustanovení viz předchozí)

Povinnost oznamovat některé skutečnosti orgánu sociálně-právní ochrany dětí

- povinnost ohlašovat obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností některé skutečnosti vyplývá ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí.
- takovou povinnost zakládá ustanovení §10 odst. 4. školy jsou povinny oznámit všechny takové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že **dítě je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný, anebo proto, že se ohrožuje svým chováním samo.**
- v jakém přesně ohrožení by to mělo být a jak by ohrožení mělo vypadat, určuje §6 tohoto zákona.

Oznamovací povinnost pedagogů

- dva druhy oznamovací povinnosti.
- případy, které je nutno kvalifikovat jako trestné činy **dle trestního zákoníku** – policie - informace, které nasvědčují tomu, že byl (nebo bude) spáchán určitý trestný čin
- ze zákona **o sociálně právní ochraně dětí**.

RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ

ÚVOD

Pár ??? na úvod

- specifika generace dnešních dětí, dospívajících a jejich rodičů
- s jakými typy RCH se ve své praxi setkáváte?
- v jaké fázi rizikového chování dětí se s nimi setkáváte?
- máte šanci být v raném stádiu rozvoje RCH – jaké máte možnosti ovlivnit vývoj?
- kdo vám nejčastěji poskytuje „vstupní“ informaci o RCH?
- co nejčastěji slýcháváte z úst dětí s RCH?
- co z úst rodičů, pěstounů, učitelů – okolí?

Generace mileniálů

- **mileniálové** = je označení generace lidí, kteří dosáhli dospělosti na přelomu 21.století.
- generace mileniálů vyrostla **v obklopení moderních technologií** a mohla sledovat jejich rozvoj; tato generace je mnohem **tolerantnější** k rozdílům, nebojí se následovat svoje **sny** a mívá mnohem větší **ambice** než předchozí generace.
- typický je pro ně větší **optimismus** a **komunikace** s lidmi z ostatních koutů světa přes sociální sítě, mimořádná štědrost a zájem o věci veřejné
- Základní charakteristiky: **život | práce | vztahy = musí bavit / flexibilita / učení se novému**
 - ten první tábor **řeší kariéru a seberozvoj**, tento mileniál nastoupí do práce a míří na cíl. chce hodně pracovat, má silný drive.
 - další skupina, která sází na **stabilitu a svoje děti**, u nichž je prioritou **zabezpečení rodiny** (hodně se dívá na televizi, třeba i pět hodin denně, což vyvrací obecně známé, že mileniál televizi nemá vůbec)
 - další skupinou jsou **komunitní jedinci**, kteří potřebují vědět, že **jejich práce má smysl. musejí ji dělat pro radost**, i když se v ní nezdržují nezbytně nutnou dobu. tito lidé jsou také vzdělaní a rádi cestují
- Charakteristické prvky (vynořující se dospělost) : prozkoumávání identity; nestabilita; zaměřenost na sebe; pocit „někde mezi“; smysl pro možnosti

Specifika generace **SE SKLONĚNOU HLAVOU**

1. život jakoby...technologie mění vnímání reality
2. okamžitý servis...absence touhy
3. obrácená hierarchie...děti jako středobod dění
4. absence námahy...pocit méněcennosti
5. zábava jako životní obsah a cíl...ztráta smyslu
6. individualismus...narušená potřeba sounáležitosti
7. iluze dokonalých náhražek...strach z reality
8. rozostřené tabu a limity...imitace svobody
9. trend nekonečných možností...neúspěch jako stigma

Generace sněhových vloček

- **lidé narození v letech** až 2010; odkazuje na přesvědčení o jedinečnosti každého člena této generace, s přehnanou citlivostí a zaměřením na sebe sama, snadno se urážejí, vykazují psychickou křehkost, slabou , věří, že na základě své jedinečnosti mají nárok na zvláštní zacházení, mívají problém vyrovnat se s odlišnými názory, nebo fakty, která nechtějí slyšet. na některých amerických univerzitách tak studenti po vyučujících vyžadují tzv. *trigger warnings* - varování předem
- více než jejich předchůdci potřebují „sněhové vločky“ , které jim pomohou přejít do nové životní etapy a „vše musí být úzkostně dokonalé“.mají tedy pocit, že by měly dostat jedničku i z osobního život
- tito lidé mohou být velmi závislí na digitálních technologiích, s nimiž od malička vyrůstali. pokud jim přestanou fungovat, mohou se propadnout do frustrace
- nemusí většinou řešit žádné skutečně závažné problémy, v rodinách také vyrůstá menší počet dětí než dříve a děti se navíc rodí starším matkám; s tím souvisí . svým dětem se snaží zajistit maximální bezpečí, sledují jejich polohu mobilními telefony, navíc nabízejí dětem daleko větší svobodu ve výběru komunikačních partnerů, než reálný život. nejsou proto tolik konfrontovány s odlišnými názory

Nuda jako všeobjímající pojem

- z nadbytku
- z nároků na výkon
- z bezpečí
- z pohodlnosti
- z odtabuizování
- z přesycení podněty

Chybí:

- úsilí
- autentická blízkost
- schopnost oddálit uspokojení
- touha
- úžas
- námaha
- cíle
- tvořivost

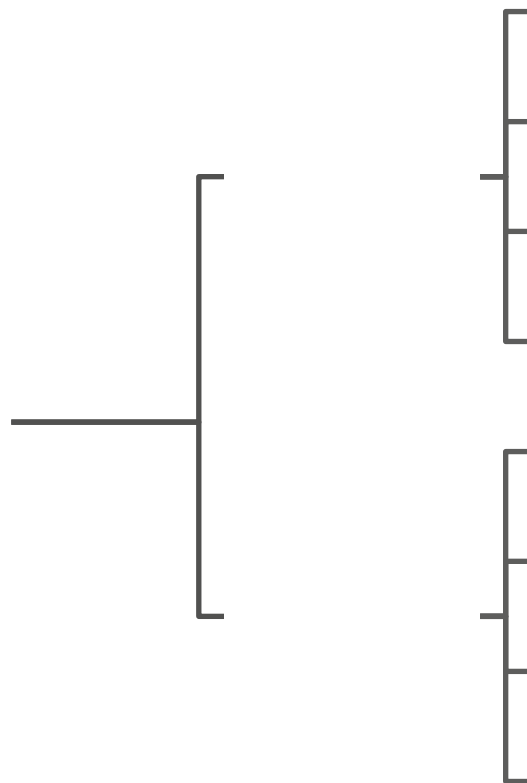
37

RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ

1. typologie

LIDÉ VĚDÍ (dospělí vědí – děti se učí)

- a) jak se mají chovat, pokud tak činí měli by být chváleni
- b) jak se chovat nemají a jaké sankce mohou očekávat
- c) co mohou od druhých zpravidla očekávat a co ne

Jirka žije v rodině, kde jsou vážné neshody mezi rodiči a schyluje se k rozvodu. Označte, jak se tato situace může projevit v jeho chování.

1. agresivita a drzost	12. plačtivost a smutek
2. apatie	13. hledání
3. izolace a odcizení	14. nápadná radost
4. křečovitá snaha a úsilí	15. poutání pozornosti a rušivé chování
5. sebepoškozování	16. experimentování s NL
6. záškoláctví	17. rezignace
7. šaškování	18. odmítání autorit z důvodu „přenosu“
8. výrazné zhoršení prospěchu	19. odmítání autorit z důvodu zklamání
9. lhostejnost	20. nervozita a prchlivost
10. bez nápadných změn	21. „duševní emigrace“
11. častá nemocnost	22. vandalismus, krádeže

Markéta, žákyně 8. Třídy, dlouhodobě nerespektuje učitele fyziky. Je drzá až vulgární, odmítá v hodinách pracovat. Chodí výstředně oblékaná a vychloubá se svým nevhodným chováním (kouření, víkendová opilost, sexuální zkušenosti). Co může být příčinou jejího chování?

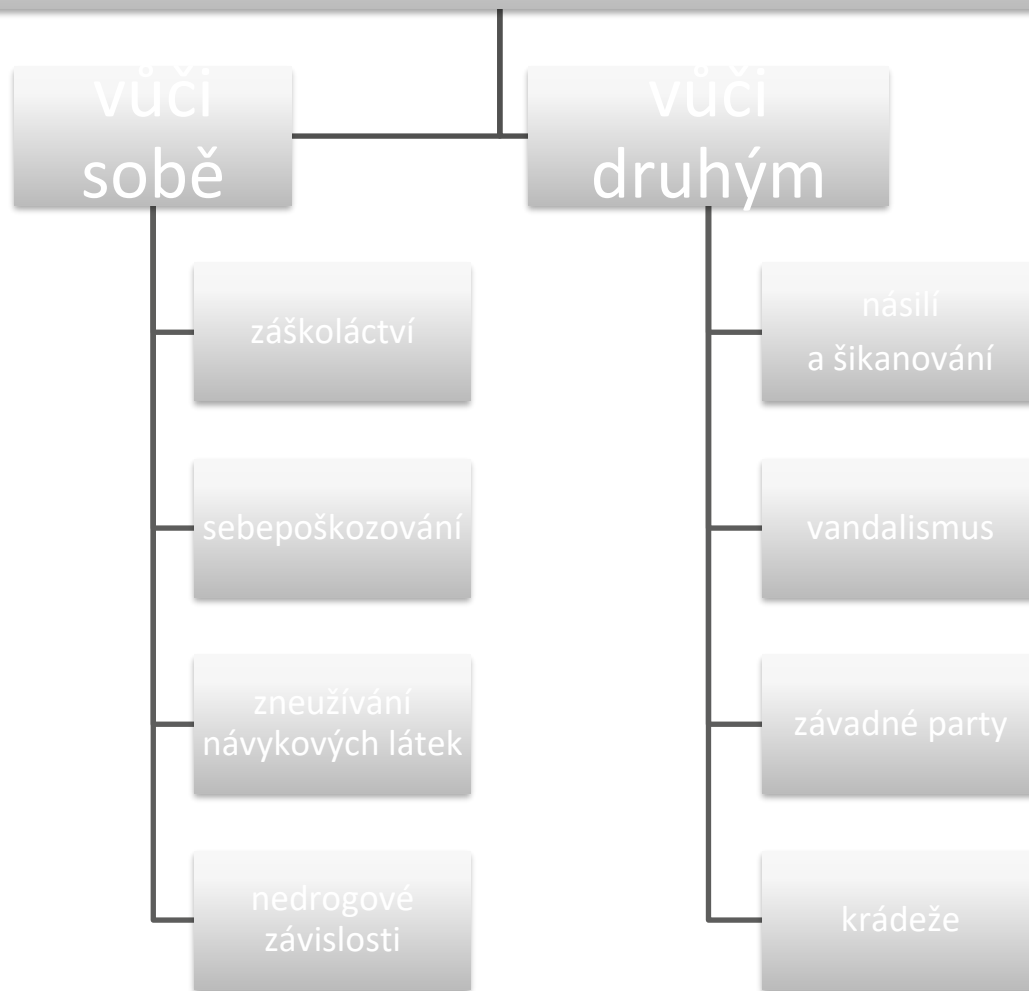
1. únava	12. nejistota
2. zdravotní problémy	13. konflikty mezi rodiči
3. nepřijetí ze strany spolužáků	14. přetížení
4. role nového žáka ve třídě	15. vztek na sebe
5. opakování ročníku	16. vzpoura proti přísným rodičům
6. slabá autorita učitele	17. rozchod s klukem
7. nezájem ze strany rodiny	18. hledání identity
8. náročnost výuky	19. vliv špatné party
9. ztráta životního smyslu	20. volání o pomoc
10. baví ji ponižovat druhé	21. nedostatek zájmu a péče
11. negativní očekávání	22. ventiluje názor většiny

Projevy chování
mohou mít různé příčiny.
Jedna příčina
může mít různé projevy.

vnímat + poznávat + porozumět + jednat

Porušování norem chování

Rizikové chování

Rizikovým chováním rozumíme takové vzorce chování, v jejichž důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince i pro společnost.

Vzorce rizikového chování přitom považujeme za soubor fenoménů, jejichž existenci a důsledky je možné podrobit vědeckému zkoumání a které lze ovlivňovat preventivními a léčebnými intervencemi.

Za prevenci rizikového chování považujeme jakékoli typy zdravotních, sociálních, výchovných či jiných intervencí směřujících k předcházení rizikového chování, zamezujících jeho další vývoj, zmírňující již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhajících řešit jeho důsledky. (Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., Novák, P. (Eds.), 2010)

Motivace k rizikovému chování

- **hledání vzrušení** – odvážné, ale stále akceptovatelné (rizikové sporty).
- **bezohledné chování** - také motiv hledání vzrušení, ale neakceptovatelné v dospělé populaci, větší negativní důsledky (řízení pod vlivem omamných látek).
- **rebelující chování** - experimentování, hledání nezávislosti (pití, kouření, pozdní příchody, sprosté výrazy).
- **publikem kontrolované chování** – motivem je strach ze ztráty sociální opory nebo uznání pro adolescenta významné skupiny.
- **antisociální chování** – společnost neschvaluje ani u dospělých, ani u adolescentů (agrese, šikana, podvádění).

Gullone a kol. (2000), Kloep a Hendry (1999).

Znaky rizikového chování

u různých podob rizikového chování můžeme vysledovat následující znaky:

- chování směřuje proti sobě samému nebo proti skupině.
- míra rizika je v přímém vztahu k věku, k sociální a profesní příslušnosti a k přechodnosti nebo stálosti dificulty – závad v chování jednotlivce.
- rizikové chování zahrnuje zejména narušení vztahů k sobě, vrstevníkům, příslušníkům rodiny, společnosti...
- rizikové chování má obvykle instrumentální povahu, je založeno na agresivních klíčích, které mají emocionální povahu.
- rizikové chování je proniknuto kulturní ritualizací, která není vždy uvědomovaná.

Typologie rizikového chování

v nejužším pojetí řadíme do základních typů rizikového chování (dle Miovský in: standardy, Pavlas Martanová, ed.,2012):

- a) záškoláctví,**
- b) šikanu a extrémní projevy agrese,**
- c) extrémně rizikové sporty a rizikové chování v dopravě,**
- d) rasismus a xenofobii,**
- e) negativní působení sekt,**
- f) sexuální rizikové chování,**
- g) závislostní chování (adiktologie).**

v širším pojetí pak k těmto sedmi oblastem zařazujeme následující dva okruhy, které nelze jednoznačně zahrnout do konceptu rizikového chování:

- h) okruh poruch a problémů spojených se syndromem týraného a zanedbávaného dítěte,**
- i) spektrum poruch příjmů potravy.**

RIZIKOVÉ FAKTORY

Pět úrovní rizikových faktorů dle offorda a bennetta (2002):

- **1. Individuální faktory** (např. Pohlaví, temperament, vyhledávání vzrušení, pozitivní očekávání ohledně alkoholu, dědičnost a duševní problémy, nepříznivý genetický profil, poruchy emocionality, impulsivita, úzkostnost, deprese, deficity v sociálních dovednostech, hostilita a agrese, násilí, nízké sebevědomí a sebehodnocení, negativní životní události a traumatické zážitky, selhání ve škole, problémy se zákonem).
- **2. Rodinné faktory** (např. Rodičovská psychopatologie, dysfunkce v rodině, užívání drog rodiči, pevnost vazby nebo pouta mezi rodičem a dospívajícím, nedostatek rodičovského dohledu, slabá rodičovská podpora, nedostatečný zájem a kontrola rodičů, nedůsledná výchova, chudoba a nezaměstnanost v rodině, hrubost a konflikty v rodině, souhlasný postoj k užívání drog).
- **3. Vrstevnické vztahy** (např. Šikana, dysfunkční vztahy s vrstevníky, užívání drog kamarády, vrstevnický tlak, členství ve skupině s rizikovým chováním či pozitivními postoji k němu, odmítnutí a vyřazení z vrstevnické skupiny).
- **4. Školní faktory** (např. Nekvalitní školní programy, nezdravé školní klima, nízké očekávání pedagogů, zaměření na výkon).
- **5. Komunita, společenství, sousedské vztahy** (např. Nízká kvalita organizací pro mládež, vysoká dostupnost drog ztráta ekonomických a vzdělávacích příležitostí, vysoká kriminalita, narušené sousedské vztahy, nedostatečná nabídka volnočasových aktivit) (offord & bennett, 2002; NIDA, 2003; EMCDDA, 2009; miovský et al., 2012).

Příčiny zvýšené agresivity u dětí

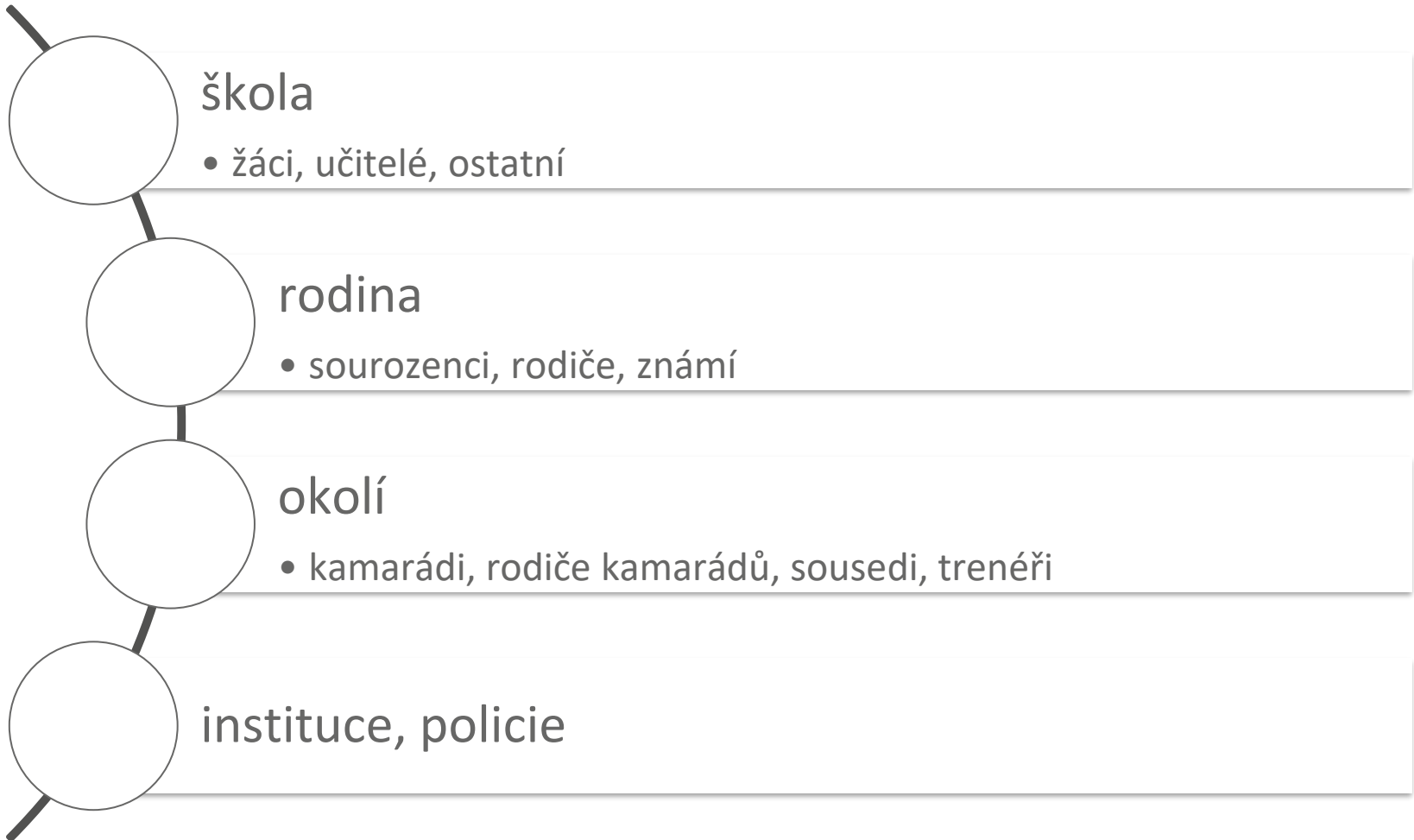
- genetická dispozice (60%)
- nevhodné výchovné prostředí a vedení
- ambivalence a nejednoznačnost ve výchově
- skrytě agresivní matka („předhodí“ dítě k potrestání)
- naučené scénáře agresivního chování k dosažení cíle
- přetěžování podněty, odmítáním, pocitem viny, zodpovědností
- narušení systemického řádu
- narušená a nejistá vazba
- absence morálních hodnot
- **touha po moci (kontrole) a vzrušení** – nenaplněná potřeba jistoty a bezpečí

RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ

2. Včasná detekce – zdroje, formy

Zachycení signálů rizikového chování

Zdroj: Škola

- Každodenní kontakt
- Školní úspěšnost
- Školní připravenost
- Pozorování změn
- Pozice ve třídě

Zdroj: škola

Učitel jako první může **pozorovat změny** v chování dítěte, které mohou ukazovat na (závažné) problémy:

- ve fungování dítěte jednotlivce,
- vyplývající z pozice dítěte ve třídě,
- (sebe)destruktivního chování dítěte,
- v rodině.

Důvody, průběh a cíle včasné detekce

- **kontext** včasné detekce: **žák +**
 - chování (nálady aj.)
 - školní výsledky
 - docházka
 - plnění povinností
 - respektování pravidel
 - vztah ke spolužákům
 - vztah k učitelům
- **důvod** včasné detekce je:
 - změna kvality / kvantity / intenzity v uvedených oblastech
- **cíl:** všimnout si a včas zasáhnout/ ověřit / kontakt s žákem / kontakt s rodiči / opatření: podpora + limit
- **způsob:** pozorování; rozhovor; analýza prací; dotazník; sociometrie, funkční analýza chování

Důsledky pro školní docházku

- narušení sounáležitosti
 - egocentrismus
 - vlastní obranné mechanismy
 - oslabená sebedůvěra
 - rozmělněná zodpovědnost
- nezačlenění, absence, útěky
 - shromažďování, sobectví,
 - neplnění pokynů
 - snadná ovlivnitelnost
 - vyhýbavé chování

Nástroj včasné detekce

Nástroj včasné detekce „dítě ve škole“

- Online test

Zkoumané kategorie:

- celková nálada dítěte,
- vztah se spolužáky a pozice ve třídě;
- rodinné zázemí a volný čas
- škola a učení (vnímaná školní úspěšnost)
- fyzická aktivita a zdraví
- tendence k rizikovému chování

Proces dotazníkového šetření a následná péče

Dotazníkové šetření:

1. depistáž – žáci 3.-5. ročníku
2. dotazník pro učitele k 10 vybraným žákům
3. oslovení rodičů vybraných žáků k další spolupráci
4. dotazník pro rodiče

Realizace podpory:

5. akční plán: poskytování podpory a pomoci dle vybraných oblastí – žák / třída / rodina/ učitel
6. setkávání multidisciplinárního týmu

Evaluace:

7. Přínos poskytované podpory

A	KAMARÁDSKÉ CHOVÁNÍ
B	NESMĚLÉ CHOVÁNÍ
C	NÁPADNÉ CHOVÁNÍ
D	VLIVNÉ CHOVÁNÍ
E	AGRESIVNÍ CHOVÁNÍ
F	VYHÝBAVÉ CHOVÁNÍ
G	ZBABĚLÉ CHOVÁNÍ
H	DISCIPLINOVANÉ CHOVÁNÍ
I	MORÁLNÍ CHOVÁNÍ

Doplňující informace

- online diagnostika **SOCIOKLIMA** (www.socioklima.eu)
- dotazníky zaměřené na popis chování
- deskripce ze strany spolužáků a sebereflexe žáka

Zdroj: rodiče

- rodinné zázemí
- potřeby dítěte
- výchovný styl
- režim dne
- výběr přátel
- školní výsledky
- volnočasové aktivity
- vztah k sobě, k druhým, k věcem
- hodnoty

Problémové chování a jeho projevy (GELFAND)

věk	poruchové projevy
1,5 – 2 roky	návaly zlosti, odmítání plnit požadavky, stálé vyžadování pozornosti, hyperaktivita, specifické strachy, nepozornost
3 – 5 roků	návaly zlosti, odmítání plnit požadavky, stálé vyžadování pozornosti, hyperaktivita, specifické strachy, přecitlivělost, lhaní, negativismus
6 - 10 roků	návaly zlosti, hyperaktivita, specifické strachy, přecitlivělost, lhaní, školské selhávání, žárlivost, nadměrná uzavřenost
11-14 roků	návaly zlosti, přecitlivělost, žárlivost, školské selhávání, nadměrná uzavřenost, náladovost
15 – 18 roků	školské selhávání, záškoláctví, podvádění při zkoušení, deprese, opíjení se, kouření, zneužívání drog, předčasná sexuální aktivita, krádeže v obchodech či jiné přestupky proti zákonu

Praxe včasné detekce rch v situaci rozpadu rodiny

- rodinné zázemí: vnímání „doma“ dítětem
- zájem rodiče o dítě
- vzájemný respekt a komunikace mezi rodiči
- emoční bezpečí dítěte
- fungující rodičovský tým
- minimalizace změn v životě dítěte /zachování vztahů – prostředí – rituálů - zvyklostí
- vztah dítěte k rodiči
- doplněná rodina a její fungování
- zájmy, koníčky, ambice dítěte

Zdroj: okolí

- změny v chování
- obsah a sdílení na sociálních sítích
- volnočasové aktivity
- výběr kamarádů
- vztah k sobě, k druhým, k věcem
- hodnoty

RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ

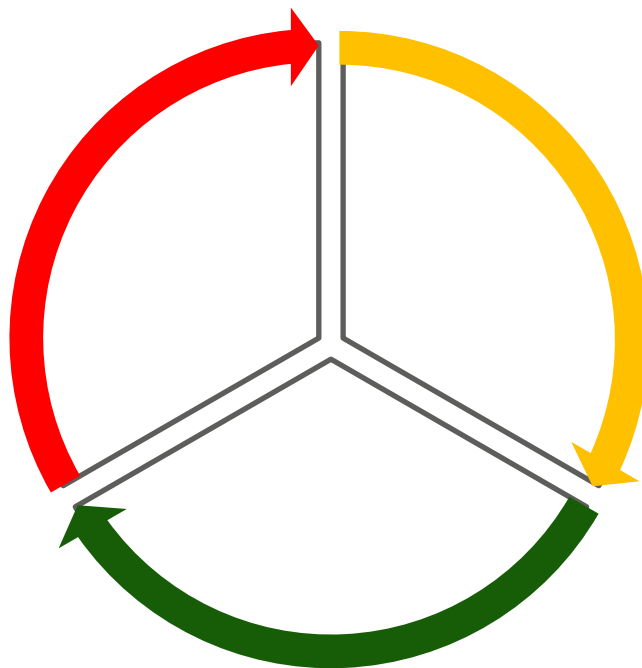
3. Teoretické zakotvení – možné příčiny

Možné příčiny problémového chování dětí a mládeže z hlediska sociálních vztahů

Základní podmínky spokojenosti

Podnět: Ukazatel inkluze 1.vydání Rytmus o. s., 2007 ISBN 80-903598-5-X

Dítě a jeho potřeby

1. Potřebuji, abys mě potřeboval
2. Potřebuji, abys mě vnímal
3. Potřebuji, abys ses mě nebál
4. Potřebuji, abys mi důvěřoval
5. Potřebuji, abys mě přijímal
6. Potřebuji ukázat, že umím
7. Potřebuji někam patřit

Potřeby člověka

(A.Pesso)

1. potřeba místa
2. potřeba sycení
3. potřeba ochrany
4. potřeba podpory
5. potřeba limitů

Ztráty a jak se mohou projevit

- ztráta místa
 - nedostatečné sycení
 - ztráta ochrany
 - ztráta podpory
 - narušené limity
- narušení sounáležitosti, ale také lpění
 - egocentrismus, ale také zavděčování
 - vlastní obranné mechanismy, ale také bezbrannost
 - oslabená sebedůvěra, ale také pocit neohroženosti
 - rozmělněná zodpovědnost, ale také úzkostnost

Potřeba náležit (A. Adler)

1. být součástí vztahů
2. být schopný
3. být důležitý
4. odvaha být nedokonalý

Doplňkové cíle chování

(Dinkmeyer et Carlson, 2006)

- **vyhledávání vzrušení** (cítit, že jsem)
- **akceptace vrstevníky** (strach z odmítnutí vrstevníky)
- **potřeba mít převahu** (být nejlepší – v čemkoli)

Potřeby dospívajících

(Murnan, Levy 1996)

- fyzické potřeby a bezpečí, ale i jistá míra rizika
- vazba na rodinu, ale i vzdalování se a osamostatňování
- potřeba obstát mezi vrstevníky
- potřeba atraktivity a sblížování s druhým pohlavím
- potřeba imponujícího vzoru stejného pohlaví
- potřeba přiměřeného úspěchu ve vzdělávání, práci
- potřeba vlastní identity, sebepotvrzení a smyslu

Stádia psychosociálního vývoje dětí

(E.Erikson) - opakování

věk	psychosociální krize		podpůrné a rizikové faktory	
1. rok	důvěra	nedůvěra	naděje	beznaděj
2. rok	autonomi e	nejistota a stud	síla chtění	závislost
3.- 5.rok	iniciativa	vina	záměr, cíl	bezcílnost
5. rok - puberta	píle	méněcennost	kompetence	rezignace
adolescence	identita	zmatek	poctivost	ovlivnitelnost
mladší dospělost	intimita	izolace	láska	sobectví

vliv prvotních sociálních činitelů - pečujících osob, učitelů, vychovatelů

RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ

5. Techniky v KAZUISTIKÁCH

Proč je snazší být grázlem?

- vědomé opatření s kontrolou situace
- není třeba podávat důkazy o vlastní hodnotě
- nižší nároky okolí (i vlastní)
- prevence zklamání a bolesti
- naučené chování, které přináší určitou formu zisku
- není okolí lhostejný, musí se jím zabývat
- má moc a vzbuzuje respekt (byť negativní)

ROBIN a jeho příběh ve zkratce

žák 6. třídy

dlouhodobé kázeňské problémy

nerespektuje autority, drzý, agresivní

rodiče přehlašují své děti do jiné školy

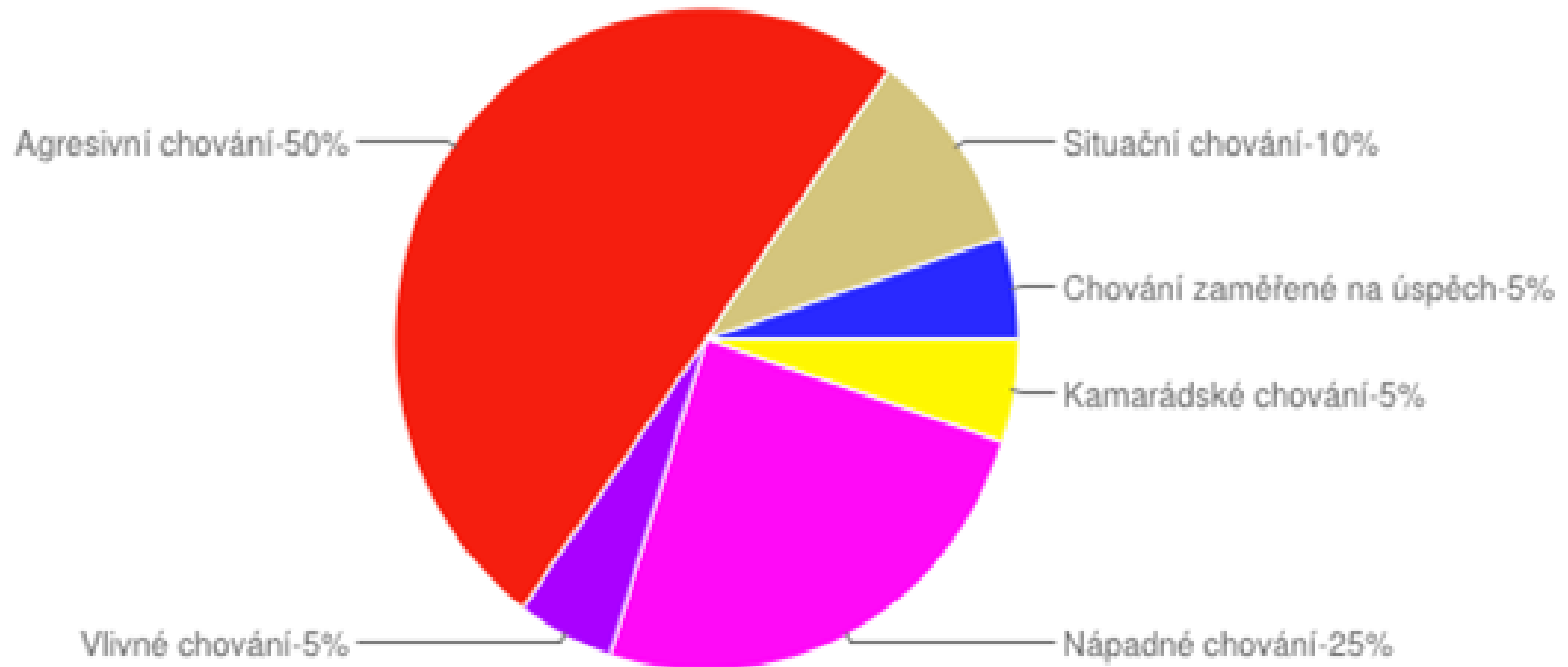
ve třídě „kápo“, ostatní z něj mají strach (včetně učitelů)

probační dohled (spáchání činu, jinak trestného)

- náš kontakt v rámci výchovného poradenství (SPOD prev)

- výběr z šetření:

Jak hodnotí chování ROBINA jeho spolužáci?

Sebehodnocení

1. jak se vidím já?
 - *odvážný, se smyslem pro spravedlnost, frajer,*
 2. jak mne vnímají druzí?
 - *mají ze mne strach, ubližuje druhým*
 3. jaký bych chtěl být?
 - *oblíbený, kamarádský, atraktivní*
 4. jaký bych nechtěl být?
 - *přehlížený, ponižovaný*
- *popis vlastní situace: „já už nemám co ztratit“*

Jaký je Robinův životní příběh?

(Já to vím nejlíp... přepis autentické výpovědi chlapce, 6.tř ZŠ, 12 let)

1. Kdybych mohl mít 3 přání, byly by to:

A) *být zas rodina s mamkou, protože nemám mamku (rozvedená)*

B) *nejlepší tanečník, protože mě baví tanec*

C) *abych viděl zas kámoše, protože mi umřeli*

2. Nejvíc se bojím o tatku, protože ho mám rád

3. Vzteká mě, štve mě, když někdo uráží moji rodinu, protože mi to vadí

4. Je mi smutno, když si vzpomenu na kámoše a mamku, protože mi chybí.

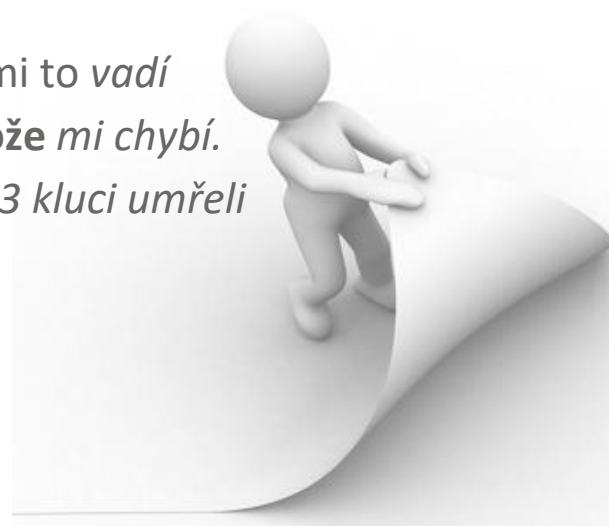
6. Nejvíc mi chybí mamka a 3 kámoši , protože je rozvedená a 3 kluci umřeli

7. Skoro nikdo netuší, že nemám mamku a zemřeli 3 kamoši

11. Největší důvěru mám k tatkov, protože ho mám rád

14. Asi nikdy bych nezvládl nemít tátu a neumět tanec

24. Naše třída nejvíc potřebuje tvrdého učitele

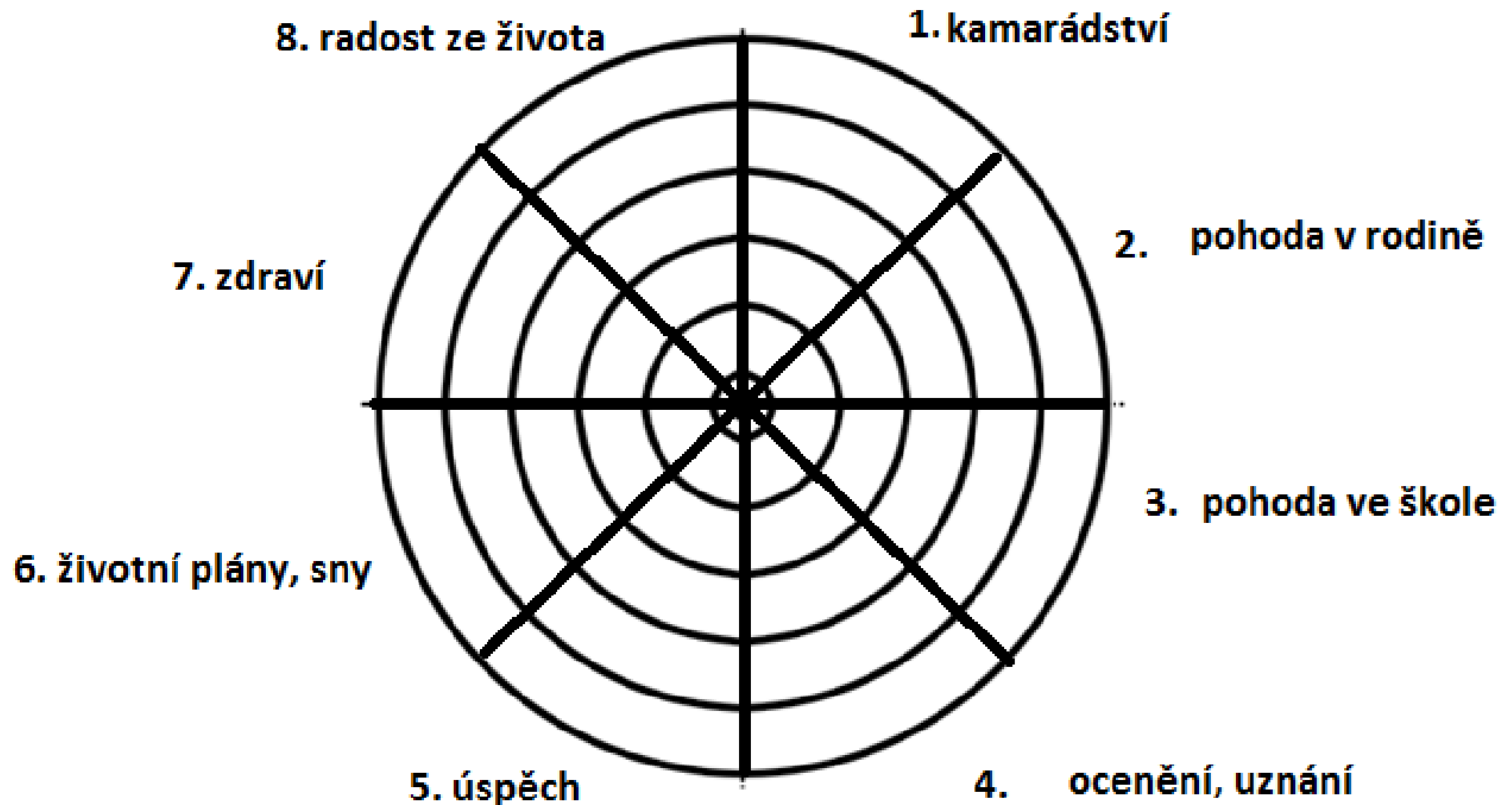
Technika Terč

„to zas byl víkend! fotr sotva lezl, zas to přehnal s chlastem. Matka se raději uklidila k bábě a já jsem trčel doma sám. Měl jsem zaracha, že jsem našim šlohl cigára! Nechápu, proč mi zakazují kouřit, když sami vyhulí dvě krabičky za den. Ještě že mám kámoše Filipa. Je to dobrý týpek. Je s ním sranda. Školu moc nežere, vzal mě za svýma kamošama, zkoušeli jsme parkour. Oni jsou fakt machři. Nechápu, proč je máti naštvaná, že se s něma bavím. Měla by být ráda, že jsem venku. Trošku jsme zahulili a chlámali se jak cvoci. Ale byla to pohoda. Dnes zas po mně ječela blbka – matikářka – jestli jsem vymatlaný, že nedám ani jeden příklad. Na co, stejně mi dá flastra, tak je to jedno. Všecko je o ničem...“

úryvek z rozhovoru s Kryštofem, 8. třída

TERČ

Praktické cvičení

1. Podle přidělených rolí převyprávějte stručně uvedenou kazuistiku
1. Využijte pracovní list Terč k zaznamenání sycení potřeb žáka, rozdělte přitom každou z výsečí na rodiče, učitelé, vrstevníci
1. Diskutujte o potřebách, deficitech a náhradním naplňování potřeb
1. Diskutujte o opatřeních

Příběh č. 1

- zabýváme se rodinou, kterou tvoří rodiče a dva synové (Honza, 16 let a Igor, 14 let).
- s mladším synem Igorem jsou problémy, chodí za školu, chytí se špatné party. je podezření, že experimentuje s drogami, minimálně marihuanou. nerespektuje příkazy rodičů, toulá se.
- občas je slyšet z jejich bytu křik, nadávky, stává se, že čas od času se otec opije, je agresivní a bije zejména manželku. je bez práce už 3 roky a je veřejným tajemstvím, že mají spoustu dluhů.
- matka se snaží vše zvládat bez stěžování. K vlastnímu zaměstnání poštovní doručovatelky si přibrala ještě večerní úklid.

RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ

4. Prevence a role OSPOD ve včasné detekci

OCHRANNÉ FAKTORY

Kategorie ochranných faktorů dle Ferguse a Zimmermana (2005):

- 1. Individuální faktory** (např. dobré copingové strategie, sociální dovednosti, emocionální stabilita, pozitivní vztah k sobě, výkonnost ve škole, odolnost vůči zátěži, flexibilita, svědomitost, přívětivost, odolnost vůči skupinovému tlaku).
- 2. Rodinné faktory** (podpora rodičů, soudržnost rodičů, rodičovský dohled, aktivní religiozita rodičů, zdravý životní styl rodičů, kontrola, intolerance vůči rizikovému chování, jednoznačně definovaná pravidla chování a případné sankce za přestupky, pozitivní pouto mezi rodiči a dítětem, emocionální podpora, vysoká rodičovská očekávání, jasná pravidla a hranice, rodičovská kontrola a důslednost).
- 3. Vrstevnické vztahy** (dobrá vrstevnická skupina s přiměřenými zájmy a aktivitami, dobrá interpersonální komunikace, dostatek přátel, vzájemná podpora).
- 4. Školní faktory** (zdravé školní prostředí, dobré vztahy s učiteli, srozumitelná pravidla, včasná systematická a efektivní specifická primární prevence, participace žáků a rodičů).
- 5. Komunita, společenství** (např. organizace, které podporují pozitivní vývoj mládeže, sociální a ekonomické příležitosti, aktivity na bázi duchovního rozvoje)

(offord & bennett, 2002; NIDA, 2003; EMCDDA, 2009; Miovský et al., 2012).

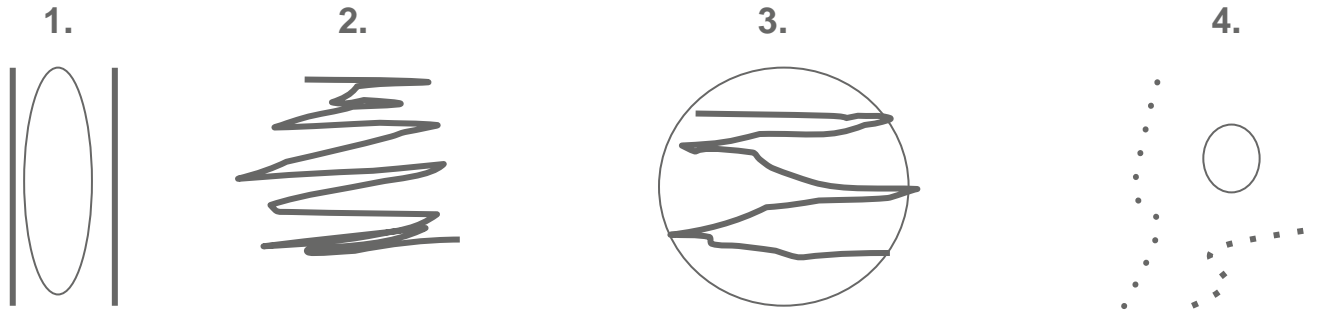

Prevence rizikového chování

- **psychosociální dovednosti** (soběstačnost, autonomie, důstojnost, seberealizace, spokojenost v rodinných, přátelských a dalších mezilidských vztazích, sociální a kulturní integrovanost, tvořivost, schopnost milovat, pracovat a žít v souladu s rozmanitou kulturou a světem).
- **existence smyslu** (pečuji o sebe, o svůj zevnějšek, volím mezi zdravým a nezdravým způsobem života, jsem nezávislý a mám představu o své budoucnosti, věřím v budoucnost, vnímám, že život má smysl).
- **sounáležitost** (vnímám se jako součást životního prostředí a země, cítím se bezpečně ve škole, ve městě, jsem oceňován a ostatní si mě váží, mám kamarády a vážím si jich, umím se o sebe postarat a přijímat zdravotní/sociální pomoc a služby).
- **adaptabilita** (dávám pozor na sebe a svůj zevnějšek, jsem žák, účastním se sportovních a rekreačních aktivit, setkávám se s lidmi a trávím s nimi volný čas, plánuji si volbu profese nebo zaměstnání, řeším s odvahou své problémy, mám právní povědomí).

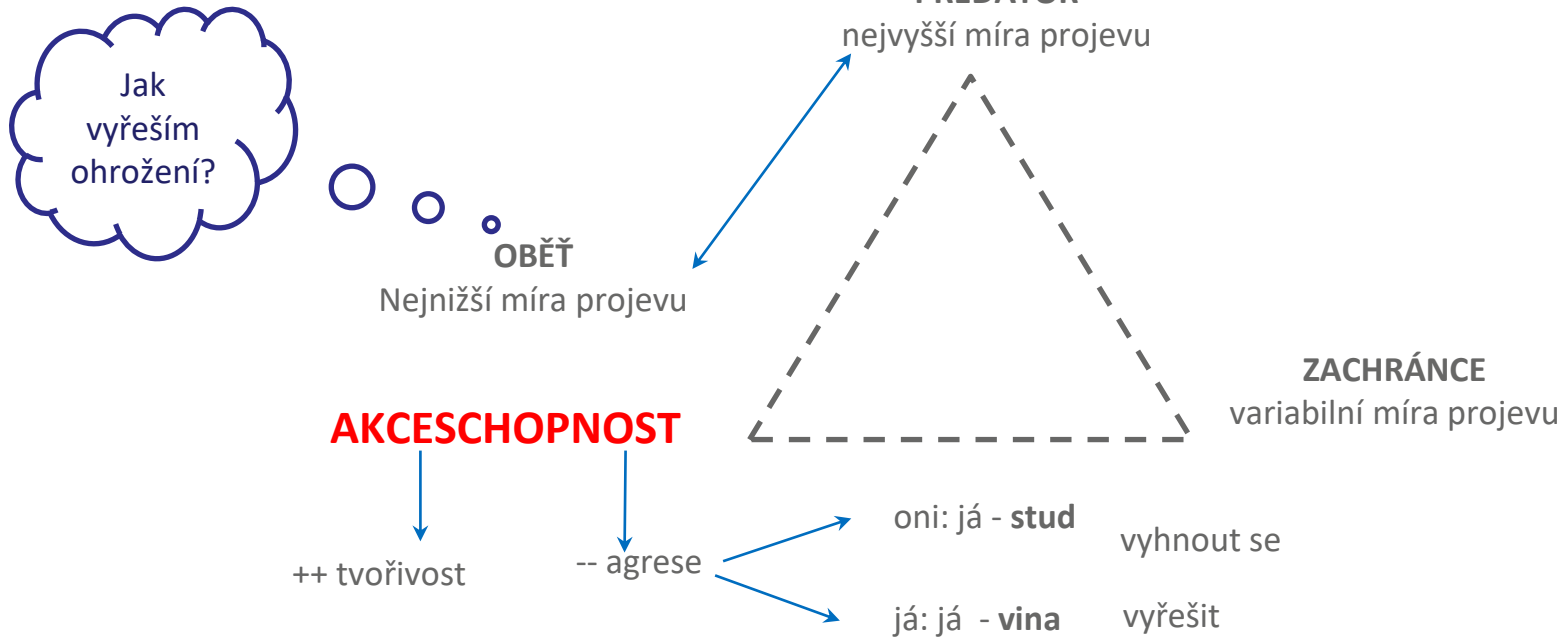
Styly výchovy

1. autoritářský - hranice bez svobody
2. liberální - svoboda bez hranic (permisivní)
3. demokratický - svoboda v rámci hranic
4. zanedbávající – svoboda bez zájmu a odpovědnosti

Interakční role jako motivace k jednání a chování

Zvládání agrese u dětí

emocionální agrese

- **ne: domlouvání, trestání, zneplatňování emoce**
- ano: emocionální konfrontace, kultivace projevu, poskytnout oporu, náhradní emoční vybití

instrumentální agrese:

- **ne: omlouvání, bagatelizace, přehlížení**
- ano: reagovat včas, pojmenovat a konkretizovat chování, vyjádřit odmítavý postoj, přiměřený trest - logické důsledky a dohodnuté sankce, přesné časové ohraničení trestu,

• frustrační agrese

- **ne: přehlížení, trestání, zakazování**
- ano: zrcadlit, zajímat se o potřeby, podpora + limity

Co dělat preventivně,...?

POUTÁNÍ POZORNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> - věnovat pozornost žádoucím projevům - pojmenovat a vyžádat si konkrétně
BOJ O MOC	<ul style="list-style-type: none"> - dát možnost volby - důsledky předem - respekt k volbě a důslednost
MSTA	<ul style="list-style-type: none"> - budování vztahu přijetí - zdůvodnění limitů - zrcadlení emocí - dešifrování potřeb (individual)
VYHÝBÁNÍ SE NEÚSPĚCHU	<ul style="list-style-type: none"> -začít zvládnutým -postupné kroky
POZICE	ZÁJMY

Děkuji za pozornost

Espediente, z.s.

Espediente z.s.
Za Poštou 110
698 01 Veselí nad Moravou

+420 605 011 336
www.espediente.cz
info@espediente.cz